Socijalna epistemologija i informacijska znanost

Vinković, Kristina

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:127053

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2018./2019.

Kristina Vinković

Socijalna epistemologija i informacijska znanost

Završni rad

Mentor: Doc.dr.sc. Tomislav Ivanjko

Zagreb, srpanj 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

_____

(potpis)

Sadržaj

1. Uvod 1
2. Socijalna epistemologija 2
2.1. Podjele socijalne epistemologije 3
2.2. Pojava termina 4
2.3. Srodna područja 5
3. Thomas Kuhn 6
3.1. Demistifikacija objektivnih znanosti 6
3.2. Kuhn i socijalna epistemologija 7
4. Karl Popper 9
4.1. Filozofsko razmišljanje Karla Poppera 9
4.2. Epistemologija Karla Poppera 10
5. Socijalna epistemologija i informacijska znanost 12
5.1. Filozofske postavke znanosti 13
6. Jesse Shera 16
7. Socijalna epistemologija i knjižnična znanost 18
7.1. Razvoj socijalne epistemologije 20
7.2. Socijalna epistemologija u knjižničnom okruženju 21
Literatura 23
Sažetak 26
Summary 27

1. Uvod

Problem povijesnog tumačenja i filozofskog interpretiranja znanja evoluirao je kroz vrijeme u varijantnim kulturama. Pokušavajući definirati procese učenja, usvajanja znanja i shvaćanja svijeta, brojni filozofi ponudili su svoje teorijske modele. Thomas Kuhn tako cjelokupnu objektivnu znanost promatra kao fluidan i fleksibilan koncept čije se kategorije velikim dijelom stvaraju ovisno o skupini koja ih zahtijeva. Za razliku od Kuhna, Karl Popper proces prijenosa znanstvenih informacija prikazuje uz pomoć tri svijeta koji čine model za povezivanje raznovrsnih izvora, njihovog zaprimanja i konačne tvorbe objektivnog znanja. Preispitujući kategorije istine, znanja i činjenica, neki teoretičari smatraju da je riječ o društvenim kreacijama i konstrukcijama čime znanje definiraju kao jednostavno "institucionalizirano" uvjerenje pod utjecajem konteksta ili transkulturne norme.[1] Specifičan način tumačenja intelektualnih tvorba nudi socijalna epistemologija koja predstavlja disciplinarno određivanje društvenog aspekta u konstrukciji znanja. Pojava te nove discipline dovela je do zaključka da ona jedina nudi mogućnost konkretnog spajanja informacijske znanosti s filozofijom i to na temelju tumačenja socijalne prirode znanja.[2] Pionir tog načina razmišljanja bio je vodeći akademik knjižničarske i informacijske znanosti, Jesse Shera, koji je novu znanstvenu paradigmu društvene uvjetovanosti znanja doveo u svezu s bibliotekarskom profesijom i poslovanjem.

[1] Prijić-Samaržija S, Bojanić P. Social Epistemology Between Revisionism and Expansionism : On the Use of "Continental" Philosophy and Nenad Miščević's "Disappointment". // European Journal of Analytic Philosophy. Vol. 10, No. 2 (2014). Dostupno na : https://hrcak.srce.hr/165994 (30.1.2019.).
[2] Bawden, D. i Robinson, L. Introduction to Information Science. London : Facet Publishing, 2012. Str. 50.

2. Socijalna epistemologija

Socijalna epistemologija definira se kao konceptualno ili normativno istraživanje o društvenim dimenzijama znanja i informacija.[3] Oslanja se na epistemologiju, filozofsku disciplinu koja se bavi uvjetima, mogućnostima i granicama znanstvene spoznaje ili pojednostavljeno, izvorima znanja. Epistemologija nam pokušava dati odgovore na pitanja: što je točno znanje, što možemo znati, kako znamo ono što znamo i kako steći istinita i/ili opravdanja znanja odnosno vjerovanja.[4] Projekt socijalne epistemologije nadograđuje se na kontinuitet tradicionalne epistemologije u zadržavanju klasičnih pojmova kao što su istina, racionalnost, opravdanje i znanje uz mogućnost primjene širokog raspona praktičnih i teorijskih društvenih problema. Tako se prilikom ispitivanja i objašnjavanja pretpostavke objektivnosti istine i znanja, pojavljuju i pitanja utjecaja društvenih odnosa i moći na formiranje odnosno konstrukciju uvjerenja, a osobito pitanja dekonstrukcije vjerovanja kroz ispitivanje društvenog utjecaja i konteksta.[5] Središnje pitanje koja postavlja socijalna epistemologija glasi da li i u kojoj mjeri uvjeti znanja uključuju i društvene uvjete te može li se odvojiti individualno, izolirano znanje pojedinca od društvenog konteksta i okolnosti? Socijalna epistemologija ne predstavlja unificiranu i jedinstveno etabliranu disciplinu, već niz teorija koje se na različite načine bave temom utjecaja društvenih faktora na spoznaju i proizvodnju znanja. Proučavajući društvene razine znanja, bavi se nužnim i kontingentnim socijalnim uvjetima znanja, bilo konceptualnog znanja koje omogućava razumijevanje pojmova, ideja, koncepata i odnosa među njima ili normativnog znanja za poznavanje terminologije i općih elemenata.[6] Situacijska uvjetovanost poduzimanja neke akcije glavno je interesno područje socijalne epistemologije koja generalno proučava niz procesa kojima društvo u cjelini utječe na perceptivnosti, razumijevanje odnosa i kreiranje znanja.[7]

---

[3] Schmitt, F. Socijalna epistemologija. U : Greco, J. i Sosa, E., ur. *Epistemologija: vodič u teorije znanja*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2004. Str. 437.

[4] Ferlindeš J. Teorijsko utemeljenje knjižničarstva i informacijske znanosti u filozofiji informacije Luciana Floridija : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2017.

[5] Prijić-Samaržija S, Bojanić P. Social Epistemology Between Revisionism and Expansionism : On the Use of "Continental" Philosophy and Nenad Miščević's "Disappointment". // European Journal of Analytic Philosophy. Vol. 10, No. 2 (2014). Dostupno na : https://hrcak.srce.hr/165994 (30.1.2019.).

[6] Stipančić, A. L. Sociologija znanja, socijalna epistemologija i pozicija Richarda Rortyja : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2006.

[7] Furner, J. "A Brilliant Mind" : Margaret Egan and Social Epistemology. // Library Trends, Vol. 52, No. 4 (2004). Dostupno na : https://core.ac.uk/download/pdf/4812062.pdf (30.1.2019.).

2.1. Podjele socijalne epistemologije

Prema uvriježenoj podjeli socijalne epistemologije, smatra se da postoje tri ogranka odnosno razvojna smjera. Prvi je uloga socijalnih uvjeta u individualnom znanju, drugi se odnosi na socijalnu organizaciju i optimalnu raspodjelu spoznajnog rada među pojedincima i skupinama pojedinaca, a posljednji se vezuje uz prirodu i narav kolektivnog znanja te propituje na koji se način kolektivno znanje stvara i da li je u individualnom, zajedničkom ili institucionalnom posjedovanju.[8] Smjerovi kojima se kreće socijalna epistemologija mogu biti različiti.[9] Prva mogućnost je da se kao i klasična epistemologija, socijalna epistemologija bavi istinitim i/ili opravdanim vjerovanjima proširenim društvenom dimenzijom. Drugi smjer znači odvajanje od klasične epistemologije i osamostaljenje nove discipline, koja zamjenjujući postojeću donosi potpuno drugačije metode i ciljeve za tumačenje institucionaliziranog vjerovanja tj. znanja.[10] Definirajući socijalnu epistemologiju na ovaj način, vidljiva je ne samo teorijska važnost discipline zbog ključne uloge društva u stvaranju spoznaje, već i praktična vrijednost zbog otvaranja mogućnosti za reorganizaciju brojnim informacijskih institucija.

[8] Schmitt, F. Socijalna epistemologija. U : Greco, J. i Sosa, E., ur. *Epistemologija: vodič u teorije znanja*. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2004. Str. 438.
[9] Social Epistemology : Essential Readings. / Urednici Goldman, A. I. i Whitcomb, D. Oxford University Press, 2011. Dostupno na : https://academiaanalitica.files.wordpress.com/2016/10/edited_by_alvin_goldman_and_dennis_whitcomb-social_epistemology__essential_readings__-oxford_university_press2011.pdf (12.2.2019.).
[10] Stipančić, A. L. Sociologija znanja, socijalna epistemologija i pozicija Richarda Rortyja : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2006.

2.2. Pojava termina

Socijalna epistemologija ili drugim nazivom socijalna spoznajna teorija, razlikuje se od tradicionalne spoznajne teorije jer se suprotno tradicionalnoj mogućnosti individualne spoznaje izoliranog pojedinca, naglašava čovjekova relacija s društvom koje se uključuje kao esencijalno svojstvo spoznajnog procesa.[11] Terminološki se pojam *'socijalna epistemologija'* tek u novije vrijeme počeo koristi kao termin koji pokriva različite pravce koji razmatraju utjecaj društvenih čimbenika na ljudsku spoznaju, metode, institucije, odnose; iako sama tematika seže u puno dalju povijest.[12] Termin se prvi puta pojavio 1952. godine u djelu pod nazivom *Foundations of a theory of Bibliography* u časopisu *Library Quarterly*, a idejni tvorci bili su Jesse Shera i Margaret Egan.[13] Socijalna epistemologija kao teorija znanja, proizašla je iz knjižničarske znanosti da bi se tek postupno razvila u filozofskom smislu i području. Mnogobrojni teoretičari socijalnu epistemologiju zastupaju poimence (Jesse Shera, S. Fuller, Frederick F. Schmitt, S. Prijić-Samaržija, A. Goldman), ali veći je broj onih čije se teorije tematski uklapaju u ovu disciplinu (J. Locke, D. Hume, K. Mannheim, M. Scheller, J. Habermas i N. Luhmann, D. Bloor, B. Barnes, R. Merton, Th. Kuhn, M. Foucault).[14] Prema raznovrsnosti mogućih pripadnih teorija, svaka od njih razrađuje donekle drugačije koncepte znanja, socijalnih dimenzija i korištenih metoda. Razumijevajući epistemologiju kao inherentnu sociološku aktivnost, teoretičari ne sagledavaju procese formiranja uvjerenja, već ispituju samo pouzdane procese kako bi na prikladan način došli do ponuđene istine.[15]

---

[11] Muškardin, L. Znanost u socijalnoj epistemologiji : završni rad. Rijeka : Filozofski fakultet, 2017.
[12] Stipančić, A. L. Sociologija znanja, socijalna epistemologija i pozicija Richarda Rortyja : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2006.
[13] Pressley, L. Social Epistemology in Library and Information Science. 2006. Dostupno na : http://www.laurenpressley.com/papers/selis.pdf (18.1.2019.).
[14] Stipančić, A. L. Sociologija znanja, socijalna epistemologija i pozicija Richarda Rortyja : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2006.
[15] Şerbani, H. A. Elements of social epistemology at Thomas Kuhn and Steve Fuller. // NOEMA, Vol.15, 2015. Dostupno na : http://noema.crifst.ro/ARHIVA/2015_2_07.pdf (31.1.2019.).

2.3. Srodna područja

Uz socijalnu epistemologiju navode se i termini sociologija znanja i sociologizam koji označava stav da je znanje društveno stečeno, uvjetovano i posredovano (putem jezika) ponašanje motivirano društvenim normama. Objašnjenja vjerovanja nužno ovise o kontekstu odnosno kontingentnim povijesnim, sociološkim i psihološkim uvjetima, a prihvaćanje vjerovanja najčešće je empirijsko pa znanje predstavlja sve ono što smatramo znanjem, ovisno o povijesnoj kontekstualizaciji.[16] Istraživanje epistemoloških aspekata vjerovanja pojedinaca u određenoj društvenoj situaciji kao središnji zadatak postavlja kritičko ispitivanje procesa donošenja odluka odnosno kritičko sagledavanje stjecanja, zadržavanja, korištenja i procjenjivanja znanja.[17] Početkom dvadesetog stoljeća, tako se primjerice pojavljuje spajanje rane moderne i suvremene filozofije znanja, a taj period također se naziva i "renesansa epistemologije" prema terminologiji i mišljenju talijanskog filozofa Luciana Floridija.[18] Na prijelazu stoljeća uočava se veliki napredak u području matematike, logike i fizike čime se potiču i novi metodološki interesi u filozofiji znanosti i epistemologiji.

[16] Stipančić, A. L. Sociologija znanja, socijalna epistemologija i pozicija Richarda Rortyja : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2006.
[17] Prijić-Samaržija S, Bojanić P. Social Epistemology Between Revisionism and Expansionism : On the Use of "Continental" Philosophy and Nenad Miščević's "Disappointment". // European Journal of Analytic Philosophy. Vol. 10, No. 2 (2014). Dostupno na : https://hrcak.srce.hr/165994 (30.1.2019.).
[18] Zandonade, T. Social Epistemology from Jesse Shera to Steve Fuller. // Library Trends, Vol. 52, No. 4 (2004). Dostupno na : https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/1705/Zandonade810832.pdf?sequence=2&isAllowed=y (19.1.2019.).

3. Thomas Kuhn

Autor originalne i široko diskutirane koncepcije razvoja znanosti je Thomas Kuhn, američki povjesničar znanosti, filozof i fizičar. Naime, povezujući sociološke, epistemološke, logičke, psihološke i spoznajno-teorijske aspekte znanosti, kreirao je značajno djelo *Struktura znanstvenih revolucija* (*The Structure of Scientific Revolutions,* 1962.), koje predstavlja temelj diskutabilnog područja filozofije znanosti.[19] Analizirajući općenite postavke istraživačke aktivnosti, Kuhn zaključuje da se cjelokupna priroda i znanost shvaćaju na pogrešan način jer znanost nije stvar akumulacije i neprekidnog razvoja već povijesno integrirana koncepcija u specifičnom vremenu. Samim time, spoznao je da postoje različite i međusobno oprečne škole mišljenja i ponašanja što rezultira promjenama u značenju temeljnih pojmova, ali i u osnovnim istraživačkim motivima i odlukama.[20]

3.1. Demistifikacija objektivnih znanosti

Teorija Thomasa Kuhna znanost sagledava kao promjenjivu i svjetonazorski različitu konstrukciju. Cjelokupnu paradigmatsku osnovicu bilo koje znanosti moguće je prema njegovom mišljenju izmijeniti anomalijama koja nakon kriznih trenutaka dovode do revolucionarne, nove paradigme. Poznata je i njegova teza o nesumjerljivosti različitih teorija kojom tvrdi da postoje različite istine, a ne sumjerljive i usporedive povijesti. Kuhn pomoću implicitnog konceptualnog okvira jezika, tvori paradigmu i disciplinarnu matricu unutar koje naglašava da se u povijesti znanosti uvijek iznova događaju lomovi i prekidi koji uzrokuju promjenu paradigmi i dovode do korjenitog mijenjanja temeljnih pretpostavke znanstvene interpretacije svijeta. Suprotno racionalističkoj podjeli on tvrdi da su sve znanosti i prirodne (tzv. tvrde) i društvene (tzv. meke) pod utjecajem određene ideologije i vrijednosne prosudbe.[21] Za razrješenje problema legitimiranja racionalnosti kao opravdanja znanja, potrebno je razumjeti povijesnu uvjetovanost znanja u širem kulturnom kontekstu. Racionalnost i opravdana uvjerenja time čine dio znanosti, ali ne i njenu cjelinu.

---

[19] Kuhn, Thomas. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na : http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34458 (19.1.2019.).
[20] Tuđman, M. Prikazalište znanja. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2003. Str.122.
[21] Stipančić, A. L. Sociologija znanja, socijalna epistemologija i pozicija Richarda Rortyja : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2006.

Prema Thomasu Kuhnu, "znanstvena paradigma" je fundamentalna jedinica proučavanja znanstvenog razvoja. Tvori disciplinu, struku i omogućuje institucionalizaciju i specijalizaciju. Unutar mehanizma znanstvenog napretka, paradigma je ta koja omogućuje znanstvenu zajednicu budući da predstavlja oznaku za skup značajki što određuju neku znanost ili disciplinu odnosno znanstvenu zajednicu u nekom vremenu.[22] Isto tako, ona omogućuje sigurnost znanstvene prakse, i zatvorenost profesije. Nasuprot ustaljene paradigmatske osnovice, nova paradigma prilično je otvorena, i bez prethodnika. Prema Kuhnovom mišljenju to je nezrelost, ali za socijalni aspekt proučavanja, to omogućuje interdisciplinarni dijalog i multidisciplinarnost.[23] Perspektiva Thomasa Kuhna paradigme smatra angažmanima kojima pojedinci sintetiziraju nove definicije i obrasce znanja. Za autora, paradigme predstavljaju središte znanstvene aktivnosti i uključuju obrazac primjerenost koji doprinosi znanju putem pojmova namijenjenih osiguravanju hegemonije paradigmatske perspektive.[24] Paradigma time predstavlja tip standardnog primjera, tzv. "disciplinarnu matricu", a ne samo izvor rješenja za probleme koje određeno istraživanje postavlja.

3.2. Kuhn i socijalna epistemologija

Thomas Kuhn je pokazao da svaka znanstvena revolucija mijenja povijesnu perspektivu i ta se promjena onda uočava na strukturalnoj promjeni znanstvenih publikacija. Usprkos kritikama zbog uvođenja elemenata eksterijera u strogo znanstveno područje, Kuhn jasno daje do znanja da psihosocijalni elementi unutar istraživanja i aktivnosti ne podrazumijevaju ni strogo individualno ni potpuno znanstveno, jer se pod utjecajem zajednice i političkih aspekata procjenjuje osnovica poretka znanstvene sfere. Kuhnova epistemologija postaje društvena zato što stavlja naglasak na važnost znanstvene zajednice.[25] Prihvaćanje određenih rezultata i rješenja znanstvene zajednice pojašnjava prirodu odnosa između pravila, paradigmi i normalne znanosti. Nastavljajući argumentaciju, Kuhn uspoređuje razvoj društva s evolucijom znanosti, naglašavajući time procese obnove paradigmi. Znanstvena zajednica predstavlja rezultat specifične socijalizacije kojom se razvijaju koncepti, zakoni, teorije i

[22] Tuđman, M. Prikazalište znanja. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2003. Str.122.
[23] Stipančić, A. L. Sociologija znanja, socijalna epistemologija i pozicija Richarda Rortyja : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2006
[24] Şerbani, H. A. Elements of social epistemology at Thomas Kuhn and Steve Fuller. // NOEMA, Vol.15, 2015. Dostupno na : http://noema.crifst.ro/ARHIVA/2015_2_07.pdf (31.1.2019.).
[25] Ibid.

znanstveno znanje koje nije kumulativno već zajedničko vlasništvo skupine u nekom vremenu. Kuhnov model prvenstveno se orijentirao prirodnim znanostima, ali imao je i posrednički utjecaj na društvene znanosti i to posebno na sociologiju. Kritikom usmjerenom prema pozitivizmu i definiciji znanstvenih činjenice kao tvorbenih jedinica ovisnih o konsenzusu znanstvene zajednice, Kuhn ipak smatra da spoznaja i znanje ovise o vjerovanjima društvene grupe, neovisno o uvriježenoj kategoriji istine. Kuhnove teze tvrde da znanstvenici iz različitih paradigmi nastanjuju različite svjetove i to na konzervativan način prema vlastitim političkim, socijalnim ili osobnim aspiracijama; tvrdnje dviju različitih paradigmi ne mogu se usporediti te da znanstvenici u jednoj paradigmi nastoje sustavno pogrešno razumjeti tvrdnje znanstvenika u drugoj paradigmi. Četvrti, često zanemariv dio, tvrdi da su znanstvenici općenito nesvjesni prave istine pa vjeruju da postoji samo jedan svijet i mnoge paradigme, da mogu usporediti tvrdnje različitih paradigmi, i da mogu razumjeti što su znanstvenici iz druge paradigme ustanovili.[26] Stvarajući tzv. "znanstvenu paradigmu", njezino tumačenje svodi na tri razine, na prvoj sociologijskoj tj. socijalnoj, paradigma čini skup znanstvenih običaja, druga filozofijska razina odnosi se na pogled određene znanstvene zajednice, a treća, teorijska razina paradigmu predstavlja kao artefakt i sredstvo za rješavanje znanstvene hipoteze.[27] Strukturirajući znanstvene revolucije, Kuhn tvrdi da svaka znanost prolazi razvojan ciklus od normalnog stanja, kroz krizu do revolucionarne te konačno nove normalne znanosti, kojom se podrazumijeva dugotrajno, postojano i normalno stanje utemeljeno na istraživanjima koja čvrsto počivaju na znanstvenoj paradigmi i omogućuju izgradnju korpusa znanja nekog područja. Vrijednost njegovog metodologijskog pristupa vidljiva je u tome što znanstvenu paradigmu koristi za interpretaciju socijalnih, filozofijskih i spoznajnih odrednica znanstvenih revolucija. Izvodi iz filozofskih razmatranja Thomasa Kuhna ustanovili su tvrdnje da čista znanost gubi deduktivnu strukturu i nema preciznu terminologiju, a razne su znanosti odijeljene i labavo vezane discipline koje povijesno pripadaju i ovise o svom vremenu pojavljivanja.[28] Kuhn je u velikoj mjeri društveni konstruktivist jer vjeruje u neovisnost stvarnosti svih znanstveno mogućih svjetova osim realne paradigme čija stvarnost u potpunosti ovisi o tome što pregovaraju relevantne skupine znanstvenika, čiji svjetonazor i socijalni status uvjetuju ustroj i organizaciju znanstvenog znanja i znanstvenog pogona.[29]

---

[26] Fuller, S. Social Epistemology. Indiana University Press, 1988. Dostupno na : https://www.collier.sts.vt.edu/5424/pdfs/social-epistemology.pdf (18.1.2019.).
[27] Tuđman, M. Prikazalište znanja. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2003. Str. 123.
[28] Ibid, Str. 125.
[29] Ibid, Str. 126.

4. Karl Popper

Austrijski i britanski filozof, Karl Raimund Popper, jedan je od vodećih filozofa 20. stoljeća. Poznavajući kognitivnu psihologiju uspješno se usmjerio prema filozofiji znanosti, posebice spoznajnoj teoriji i logici. Tri glavna područja njegovih istraživanja (filozofija znanosti, socijalna filozofija i filozofija politike) temelje se na principu otvorenosti pa se tako u filozofiji znanosti, odnosno u epistemologiji, Karl Popper ističe kao utemeljitelj tzv.filozofije i logičke teorije kritičkoga racionalizma koja se protivi logičkom pozitivizmu i metafizičkom idealizmu te materijalizmu, čime se Popper smatra jednim od najznačajnijih protivnika esencijalizma u filozofiji i sukladno tome niječe uvjerenje da se sve pozicije svode na nepromjenjivu, vječnu i bezvremensku esenciju.[30]

4.1. Filozofsko razmišljanje Karla Poppera

Ideje o evolucionarnoj epistemologiji i objektivnom znanju, teze su kojima Karl Popper izvodi svoja razmišljanja o analognom rastu znanja gdje kreira općepoznatu konstrukciju s tri svijeta. Prvi svijet odnosi se na fizičke objekte i materiju; drugi predstavlja subjektivan, mentalan sadržaj svijesti pojedinaca i završni treći svijet odnosi se na komunikativno, objektivno znanje.[31] Unutar informacijskih znanosti, teži se razumjeti treći svijet koji se konstruira na temelju dokumenata različite vrste iz prvog svijeta u interakciji s kognitivnom ljudskom upotrebom koja se provodi u drugom svijetu. Popper vlastitom pozicijom "kritičkog realizma" znanstveni napredak promatra kao nelinearan proces stalnoga približavanja cilju sigurne spoznaje koja je nedostižna u apsolutnom i konačnom smislu.[32] Također smatra da je kriterij valjane teorije mogućnost njezine provjerljivost, a sukladno tome i mogućnost njenog opovrgavanja. Temeljnim antipozitivističkim stavom, Karl Popper tvrdi da se pravilnosti ustvrđene u prirodnim znanostima ne mogu i ne smiju univerzalistički primjenjivati na ljudsko ponašanje jer se ono ne odvija prema istim uzrocima koji vrijede u prirodnim znanostima.

---

[30] Popper, Karl Raimund. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na : http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34458 (22.1.2019.).
[31] Bawden, D. i Robinson, L. Introduction to Information Science. London : Facet Publishing, 2012. Str. 50.
[32] Stipančić, A. L. Sociologija znanja, socijalna epistemologija i pozicija Richarda Rortyja : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2006.

Suprotno onovremenoj epistemološkoj praksi, Popper u svom najznačajnijem epistemologijskom djelu *Logika znanstvenog otkrića* (*Logik der Forschung*,1935.), uvodi revolucionaran obrat načelom opovrgljivosti koje postaje središnjom metodom njegove filozofije znanosti, ali i pogleda na svijet. Ono podrazumijeva da se hipoteza (teorija, iskaz, sud, aksiom) ne postavlja više metodološki tako da se pokušava dokazati ili potkrijepiti nego opovrgnuti. Opovrgljivost za Poppera predstavlja i granični kriterij između racionalno i iracionalno postavljenoga iskaza, jer racionalna diskusija o određenom znanstvenom iskazu može biti moguća samo ako je opovrgljiva, odnosno ako je postavljena tako da se može izložiti opovrgavanju.[33] Zadovoljavajući tako uvjet racionalne znanstvene diskusije isključuje se svaki oblik dogmatizma i ideologizacije znanja. Razlikujući racionalna od iracionalnih uvjerenja, Popper dolazi i do postulata pogrešivosti (falibilizma) svega znanja, a time i znanstvenih iskaza (hipoteza), što je pretpostavka napretku znanosti koji počiva na mogućnosti da bolja, povjerljivija hipoteza odmijeni lošiju i manje provjerljivu. Protiveći se empirističkoj tradiciji koja je omogućila pozitivizam, Popper odbacuje temeljnu empirističku metodu – logiku indukcije koja polazi od pojedinačnih slučajeva niže univerzalnosti koje nastoji poopćiti na razinu univerzalnog pravila. Induktivizam je za njega neodrživ jer se pogrešno temelji na očekivanju da će se neka teorija u budućnosti pokazati istinitom samo ako je potvrđena (verificirana) na nekoliko ranijih pojedinačnih slučajeva.

4.2. Epistemologija Karla Poppera

Popper uspostavlja objektivističku deduktivnu metodu kao put za dedukciju singularnih izraza tj. predviđanja. Za Poppera je važnost toga pristupa u stavu da ne postoji znanje koje je jednom za svagda uspostavljeno i dovršeno, nego da je napredak znanja (znanosti) nedovršen i ne može se obuhvatiti okvirom velikih doktrina i istina, nego postupnim i malim koracima. Tek se uz takve pretpostavke, smatra Popper, omogućuje uspostavljanje otvorene znanosti koja će biti pretpostavka otvorenom društvu.[34] Transponiranjem povijesnih događaja i stavova na sadašnjost, dolazi do nemogućnosti pojavljivanja nečega novog i autentičnog kao jamstva otvorenog pristupa društvenim, političkim i znanstvenim uvidima.

[33] Artigas, M. The Ethica Roots of Karl Popper's Epistemology. // Acta Philosophica, Vol 7 (1998). Dostupno na: http://www.actaphilosophica.it/sites/default/files/pdf/artigas-19982.pdf (22.1.2019.).
[34] Cibangu, S. K. Karl Popper and Social Sciences. // Social Sciences and Cultural Studies – Issues of Language, Public Opinion, Education and Welfare. Dostupno na : http://cdn.intechopen.com/pdfs/39080/InTech-Karl_popper_and_the_social_sciences.pdf (22.1.2019.).

Naspram profetizmu odnosno proročkom predviđanju budućih događaja prema unaprijed postavljenim idejama, treba biti svjestan, smatra Popper, da se povijesni događaji mogu ponavljati, ali samo u novim i drukčijim uvjetima i okolnostima.[35] Popperova filozofija znanosti, ali i politička i socijalna filozofija, usmjerene su kritici svakog dogmatskog, ideologiziranog znanja i doktrinarnog pogleda na svijet. Naglašavajući potrebu za prepoznavanjem granica znanja, Karl Popper zauzima stav kritičkog racionalizma kojim analizira znanstvene spoznaje i premise. Početna filozofska učenja poput tradicionalnog dualizma koji suprotstavlja materiju i svijest, odnosno monizma koji to u potpunosti negira, Popperovom filozofijom dobivaju novi oblik ontološke trijade kojom se svemir diferencira na tri dijela.[36] Nadogradnjom na materiju i energiju koja se subjektivno percipira i shvaća, nastaje totalitet znanja, bilo umjetničkog, znanstvenog ili književnog karaktera. Novonastali, objektivan, ontološki autonoman i o ljudima neovisan svijet, opstoji i egzistira kao samostalan. Prema mišljenju pojedinih teoretičara, zadaća informacijske znanosti može se definirati Popperovim svijetom objektivnog znanja, gdje se znanost više ne sagledava u potpunosti iskustveno, već i konkretno pomoću prirodoznanstvenih, tehnoloških, humanističkih ili društvenih istraživanja. Unutar takve koncepcije, specifična uloga stručnjaka iz područja informacijskih znanosti je da prikuplja i omogućuje organiziranu upotrebu objektivnih znanja iz trećeg svijeta.[37] Premda razumljiva u teoriji, zbog vlastite nedorečenosti, Popperova teorija kritičkog realizma nije konzistentna i primjenjiva u praksi jer se ne razabiru simbolična, spoznajna kao ni socijalna iskustva. Popperova filozofija smatra se epistemološkom kada primjenom na društvene i političke probleme, vodi u otvorenu društvenu implementaciju.[38] Teorija Karla Poppera o svijetu objektivnog znanja i teze o njegovoj autonomiji, objektivnosti i neovisnosti, čine jednu vrstu epistemologijske pretpostavke za utemeljenje informacijske znanosti. Premda su glavna načela njegove epistemologije objektivnost, autonomija i kritičnost, ona u većoj mjeri služe za metodološke implikacije informacijske znanosti negoli za točno teorijsko utemeljenje područja. Postavke Karla Poppera relevantne su za metodološki pristup, ali ipak nedostatne za točno utemeljenje znanosti jer ne nude kritičke argumente za točnu potvrdu autonomnosti i objektivnosti predmeta informacijskih znanosti.[39]

---

[35] Artigas, M. The Ethica Roots of Karl Popper's Epistemology. // Acta Philosophica, Vol 7 (1998). Dostupno na : http://www.actaphilosophica.it/sites/default/files/pdf/artigas-19982.pdf (22.1.2019.).
[36] Tuđman, M. Popperova epistemologija i informacijska znanost. // Politička misao, Vol. 24 (1987). No. 1. Str. 38-45.
[37] Ibid.
[38] Ibid.
[39] Ibid.

5. Socijalna epistemologija i informacijska znanost

Istražujući porijeklo, razvoj i granice predmeta informacijske znanosti, odnosno preciznije obavijesti i znanja, uspostavlja se epistemologijski postav područja i to ne prije 1970-ih i 1980-ih godina. Kako bi se uspostavili epistemološki temelji, važno je ponoviti teze o sveopćoj informatizaciji kao posljedičnoj djelatnosti, tehničkim i kulturnim odrednicama razvoja obavijesti te o načinu strukturiranja znanja prema simboličkim funkcijama u koje se ubrajaju spoznajna, komunikacijska, informacijska i funkcija pamćenja.[40] Pojava nove informacijske tehnologije dovela je do instrumentalizacije simboličke djelatnosti te do promjene u strukturiranju i organiziranju simboličkih proizvoda. Samim time, priroda ljudskog iskustva iz temelja se izmijenila jer se dosadašnje neposredno iskustvo i fizički izvori znanja, nadomještaju posredništvom podataka koji se kao suplementi očituju u instrumentima. Sva saznanja o prirodnoj i društvenoj stvarnosti prenose se podacima putem kojih dolazi do ekonomskih, kulturnih, političkih i osobnih odnosa te participiranja pojedinaca.[41] Neizravni putevi do činjenica, kreirali su svijet određen podacima u obliku mreže informacija gdje podaci služe kao oruđe pristupa i komunikacije, čije determiniranje ovisi o simboličkom sustavu i djelatnosti. Socijalna epistemologija i filozofija informacija, pojavile su se kao glavne paradigme unutar kojih se smještaju informacijske znanosti.[42] Nasuprot epistemološkom pokušaju definiranja područja, prema mišljenju primjerice Luciana Floridija, filozofija informacije čini znanost nadređenu socijalnoj epistemologiji i informacijskoj znanosti.[43] Na temeljima disciplina poput epistemologije, gnoseologije i spoznajne teorije, pojavila se socijalna epistemologija kako bi se odredili izvor, predmet, metodologija, cilj i svrha informacijske znanosti.[44] Socijalna epistemologija definira se kao konceptualno i normativno istraživanje o društvenim dimenzijama znanja, čime se proučava utjecaj društvenih odnosa, interesa, uloga i institucija, odnosno utjecaj sveukupnih "socijalnih uvjeta" na konceptualne i normativne uvjete znanja.

---

[40] Tuđman, M. Prikazalište znanja. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2003. Str.10.
[41] Ibid. Str. 11.
[42] Floridi, L. On defining Library and Information Science as applied Philosophy of Information. Social Epistemology, Vol. 16, No 1., 2002, Str. 37-49. Dostupno na : https://pdfs.semanticscholar.org/5476/505f9d21f99e1c5618f8e685df62d665d34e.pdf (12.2.2019.).
[43] Fallis, D. Introduction : Social Epistemology and Information Science. // Social Epistemology, 2002, Vol. 16. No. 1-4.
[44] Čaljkušić, M. Temelji informacijske znanosti : pogled na hrvatski kontekst : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2017.

Stavljajući naglasak na konceptualno i normativno istraživanje i težeći određivanju nužnih društvenih uvjeta znanja, glavno težište socijalne epistemologije jest odrediti međusobnu povezanost uvjeta znanja s društvenim uvjetima i u konačnici utvrditi ovisnost znanja kao predmeta interesa informacijskih znanosti, prema okolinskim društvenim uvjetima.[45]

5.1. Filozofske postavke znanosti

Tražeći i artikulirajući teorijske osnove, autonoman predmet i objektivnost spoznaje, potrebno je diskutirati o filozofskim utemeljenjima informacijske znanosti. Prema mišljenju Miroslava Tuđmana, problem epistemološkog i antologijskog utemeljenja informacijske znanosti uključen je u samu znanstvenu paradigmu područja.[46] Povijesnim razvojem područja, već se od samih početaka javljaju implicitne filozofske teorije i ontološke matrice za određivanje osnovice i temelja informacijske znanosti. Proces stjecanja znanja u manjoj se mjeri provodi izravnim promatranjem svijeta, a u većoj mjeri putem komunikacije i društvenog upijanja. Prijenos zabilježenih informacija nužno se povezuje s knjižnicama i drugim informacijskim uslugama koje procesima prikupljanja, organiziranja i pružanja pristupa tim zabilježenim informacijama olakšavaju kreiranje znanja. Za svrhovito pružanje usluga razne vrste, uspostavljena je socijalna epistemologija kako bi ponudila i osigurala okvir za učinkovito istraživanje cjelokupnog kompleksnog problema intelektualnih procesa društva.[47] Fokus te discipline usmjeren je na proizvodnju, distribuciju i iskorištavanje raznih intelektualnih proizvoda kao i na upravljanje informacijama za što lakše stjecanje znanja. Konkretni informacijski izvori tako se epistemološki vrednuju prema specifičnim kriterijima poput pouzdanosti, točnosti, recentnosti, potpunosti ili vjerodostojnosti. Disciplina se istaknula kao mogućnost za teorijske osnove informacijske znanosti gdje se ubrzanim promjenama informacijskih krajolika može ispitati teorijski rad znanosti unutar paradigme socijalne epistemologije. Današnje potrebe za upravljanjem digitalnim informacijama u umreženom okruženju samo su jedan primjer konkretne primjene socijalne epistemologije ali i gledišta epistemologa, sociologa znanja, kognitivnih psihologa ili dokumentarista.[48]

---

[45]Schmitt, F. Socijalna epistemologija. U : Greco, J. i Sosa, E., ur. *Epistemologija: vodič u teorije znanja*. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2004. Str. 438.

[46] Tuđman, M. Popperova epistemologija i informacijska znanost. // Politička misao, Vol. 24 (1987). No. 1. Str. 38-45.

[47] Fallis, D. Introduction : Social Epistemology and Information Science. // Social Epistemology, 2002, Vol. 16. No. 1-4.

[48] Estabrook, L. Sociology and Library Research. // Library Trends, 1984. Dostupno na : https://core.ac.uk/download/pdf/4816680.pdf (12.2.2019.).

Različiti i raznoliki epistemološki ciljevi podrazumijevaju da stručno osoblje, prvenstveno knjižničari i drugi informacijski stručnjaci, usvoji međukulturne prakse epistemološkog rada. Praktična primjena može se s jedne strane primijeniti na organizaciju informacija (primjerice klasifikacijom knjižnice) ili se ostalim referentnim uslugama primjena pojavljuje organizacijom informacija. Teorija o predmetu i zadaćama informacijske znanosti pokušala se utemeljiti i u Popperovom trećem objektivnom svijetu poetskog i znanstvenog mišljenja. Prema početnim signalizacijskim i izražajnim funkcijama jezika, pomoću deskripcije i argumentacije konstruira se objektivan svijet znanja koji se podudara sa svijetom znanosti i znanstvenih spoznaja kao onaj pravi oblik prikazivanja istinitih sadržaja. Nadovezujući se na kreaciju objektivnog trećeg svijeta, Popper to dovodi u svezu s knjižnicama koje predstavljaju institucije što čuvaju kvantitativno mnogo objektivnih znanja, rezultata znanstvenih teorija i spoznaja. Međutim, logičke postavke znanosti čine tek jedan dio shvaćanja i znanja uz popratne socijalne i psihološke učinke, čime se svaka organizacija znanstveno-istraživačkog rada uvijek pojavljuje u relaciji sa sistemom društvenih vrijednosti i društvenih interesa.[49] Govoreći o podacima kao važnoj kategoriji u konstrukciji znanja, važno je istaknuti njihovu binarnost zbog toga što istovremeno fiksiraju i čuvaju stvarnost te čine jednu vrstu meta-znanja jer predstavljaju poveznicu između prošlog znanja i sadašnjih interpretacija. Osnovne kategorije informacijske znanosti zbog promjenjivosti svoje prirode zahtijevaju nova tumačenja podrijetla znanja, njegova smisla, značenja i interpretacije socijalne egzistencije znanja kao stvarnosti.[50] Budući da podaci čine novu realnost, postavlja se pitanje kako ta stvarnost egzistira u formi strukturiranog i organiziranog znanja? Obavijest kao društvena činjenica zahtijeva svoju teorijsku interpretaciju unutar informacijske znanosti i u svezi područja s razmjenom znanja, komunikacijskim medijima i metodama te tehnikama procesiranja tog znanja odnosno, obradom podataka. Obavijest o(ne)mogućuje stvaranje znanja i to prema eksponencijalnom rastu znanstvenih publikacija i zabilježenog znanja ili prema razvoju komunikacijskog medija pa je riječ o usmenoj, knjižnoj ili strojnoj informaciji. Znanje se stoga postupno odredilo kao simboličan proizvod podložan povijesnim promjenama, razvoju i načinima organizacije te mogućnostima pretvorbe znanja.

[49] Tuđman, M. Popperova epistemologija i informacijska znanost. // Politička misao, Vol. 24 (1987). No. 1. Str. 38-45.
[50] Tuđman, M. Prikazalište znanja. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2003. Str.12.

Sve međufunkcionalne veze i odnosi funkcija što konstituiraju znanje dovode do promjene informacijskog procesa koji je nužno promjenjiv i fleksibilan te podložan promjenama zbog utjecaja komunikacijskih sustava, informacijskih metoda ili tehnika pohranjivanja i akumuliranja zapisa te njihovog načina interpretiranja.[51] Proces mišljenja u zajedništvu sa spoznajom, komunikacijom, pamćenjem i informacijskom funkcijom, dovodi do kreiranja znanja bilo na socijalnom ili na individualnom planu. Instrumentalizacijom simboličke djelatnosti u cjelini, znanje se konstantno strukturno i organizacijski mijenja, doduše usprkos promjenama tehničkih i tehnoloških odrednica; kulturne, epistemološke ili ontološke pretpostavke organizacije znanja često nisu isticane i istraživane u tolikoj mjeri. Pojavom epistemologije informacijske znanosti, središte interesa postaje kompleks znanja, preduvjet spoznaje i mišljenja, što se sve nužno povezuje s tehnološkom primjenom instrumenata i kulturološkim prihvaćanjem onog pozadinskog, fundamentalnog znanja.[52] Tehnologija i formativan kulturni obrazac, pojavljuju se kao glavne odrednice za strukturiranje znanja i procesa informatizacije. Primjerice, različite kulturne odrednice određuju mjesto i ulogu sastavnica znanja i njihove funkcionalne veze te time utječu na dominantno javno znanje koje se kreira u pojedinom društvu. Epistemološke postavke informacijske znanosti proučavaju široki spektar od anatomije i morfologije kulturne obavijesti, izvora i porijekla obavijesti do strukture i geneze informacijskih sustava, ali i sociokulturnog razvoja te vremenitosti znanja unutar različitih paradigmatskih stajališta za proučavanje znanosti.[53] Zaključak koji se izvodi na temelju raznih aspekata s kojih se proučava informacijska znanost je da se modifikacijom područja redefinira i glavni predmet bavljenja što se proširuje novim formama i strukturama umreženog znanja. Sve to dovelo je do potrebe za propitivanjem integriteta obavijesti i relevantnosti, ali i za istraživanje obavijesti i znanja unutar socijalnog i povijesnog okruženja, gdje je zanimljivo naglasiti fenomene povijesnog pamćenja ili kolektivnog zaboravljanja. Usprkos mnogobrojnim tumačenjima znanosti, teorijskim određenjima i pokušajima striktnog smještanja unutar samo jednom ishodišta, nužno je naglasiti neosporivu interdisciplinarnost informacijske znanosti koja se odupire unificiranom i apsolutnom definiranju te se nipošto ne tumači sa samo jednog gledišta ili isključivo putem jedne znanstvene paradigme.

[51] Ibid. Str.15.
[52] Tuđman, M. Prikazalište znanja. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2003. Str.17.
[53] Ibid. Str. 19.

6. Jesse Shera

Jesse Hauk Shera podrijetlom iz Oxforda, bio je značajan američki knjižničar i teoretičar bibliotekarstva. Usprkos početnim nastavničkim tendencijama, zbog određenih fizičkih ograničenja odlučuje se za rad u knjižnici. Dugogodišnjim radom i praktičnim proučavanjem, ujedinio je svoje uvide i saznanja o širokom području bibliotekarstva u svom najznačajnijem djelu *Osnove knjižničarskog obrazovanja* (*Foundations of Education for Librarianship)*, 1972. godine.[54] Zanimljivo je naglasiti da je upravo bibliotekarstvo smatrao vodećom i krovnom znanošću unutar koje se kao srodne znanosti pojavljuju dokumentaristika i informacijska znanost. Također je naglašavao da je glavno i vodeće načelo za što efikasnije razmjenjivanje informacija na nacionalnoj i međunarodnoj razini bibliografija, odnosno bibliografska organizacija i kontrola. Zbog posebnog afiniteta prema preklapanju socijalne epistemologije i knjižničarstva, Jesse Shera istaknuo se kao važan pionir u povezivanju discipline koja propituje društvenu uvjetovanost znanja s institucijom knjižnica. Prema njegovom mišljenju, epistemologija je teorija ili znanost o metodama i temeljima znanja, posebno s obzirom na ograničenja i valjanost znanja, preko kojega filozof traži razumijevanje o tome kako pojedinac postiže perceptivni ili znajući odnos prema svojoj okolini. Nadovezujući se na disciplinarno područje epistemologije, Jesse Shera izvodi definiciju socijalne epistemologije kao discipline koja premješta epistemologiju iz intelektualnog života pojedinca na društvo, prirodu ili kulturu. Dakle, socijalna epistemologija proučava procese kojima društvo kao cjelina nastoji postići percepciju ili razumijevanje odnosa prema sveukupnoj okolini – fizičkoj, psihičkoj i intelektualnoj.[55] Shera informacijske znanosti i knjižničarstvo smješta unutar socijalne epistemologije, gdje se proučavanjem socijalne kognicije promatraju procesi kojima društvo postiže, posjeduje i komunicira znanje kroz svoje konstitutivne dijelove. Presjek te discipline i knjižnice vidljiv je na području knjižnične profesije kojom se na odgovoran i učinkovit način čuva i koristi cjelokupno zapisano ili zabilježeno znanje određenog društva.[56]

---

[54] Shera, Jesse Hauk. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na : http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=55702 (19.1.2019.).
[55] Čaljkušić, M. Temelji informacijske znanosti : pogled na hrvatski kontekst : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2017.
[56] Van Der Veer Martens, B. An Illustrated Introduction to the Infosphere. *Library Trends*, 2015. 63 (3), str. 217-361.

Budući da knjižnica istovremeno pripada polju društvenih znanosti jer je kao institucija društveni proizvod i kreacija stvorena za zadovoljenje ljudskih potreba, također se određuje i humanističkim odlikama zbog karakterističnih načina pristupanja informacijskim resursima i svim pohranjenim vrijednostima.[57] Značajna spona LIS-a (*Library and Information Science*) i epistemološke pozicije je način profesionalnog rada stručnjaka kao i njihovi stavovi u provođenju istraživanja za ispitivanje pouzdanosti svih tvrdnji i znanja.[58] Konkretno stajalište socijalne epistemologije ispituje načelo komplementarnog društvenog i kognitivnog utjecaja u kontekstu individualne spoznaje, gdje se pojavljuju alternativni načini konstrukcije stvarnosti i znanja. Usprkos detaljnim teorijskih razradama socijalne epistemologije, potrebno je praktično provesti racionalno projektiranje knjižničnih i informacijskih sustava tako da se postojećim bibliografskim mehanizmima ostvari sklad s realnostima komunikacijskih procesa i otkrićima epistemoloških istraživanja.

[57] Van Der Veer Martens, B. An Illustrated Introduction to the Infosphere. *Library Trends*, 2015. 63 (3), str. 217-361.

[58] Dick, A. L. Why Epistemology matters? // Information Development, Vol. 29, No. 1, 2013. Dostupno na : https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0266666912471159 (12.2.2019.).

7. Socijalna epistemologija i knjižnična znanost

Čovječanstvo već od samih početaka pismenosti usporedno bilježi i pojavu bibliotekarstva te informacijske struke. Od početnih grafičkih ocrtavanja fizičkih objekata, znanja i mašte, postupno se razvila svjesna odgovornost knjižnica za pružanje sofisticirane knjižnične usluge. Obveza upravljanja mnogobrojnim zapisima za društvene potrebe, povjerena je bibliotekarskoj profesiji koja svoje djelovanje nužno povezuje s društveno zajednicom.[59]
Tako je američki knjižničar i povjesničar Butler Pierce, slijedeći Deweyev pristup stvaranju znanja u obrazovanju, identificirao tri problemska područja relevantna za bibliotekarstvo i zaključio da se unutar glavnih problema knjižničarske znanosti kao autonomne discipline, uz psihološki i povijesni pojavljuje i sociološki.[60] Glavni tok istraživanja i prakse usredotočio se na pronalaženje informacija, a sve se dodatno ubrzalo pojavom informacijske tehnologije, telekomunikacija i mrežne infrastrukture. Cjelokupna informacijska eksplozija dovela je do potrebe za traženjem znanstvenih informacija pa se razvija jezgra istraživanja nazvana informacijskom znanošću koja u svojoj domeni proučava računalnu znanost, kibernetiku, teoriju općih sustava, operacijska istraživanja, teoriju informacija, formalnu logiku, teoriju upravljanja i mnoštvo drugim područja. Proučavajući novonastalu industriju znanja, američki ekonomist Fritz Machlup izrađuje značajnu studiju kojom započinje multidisciplinaran projekt za ispitivanje različitih pristupa koji su se pojavili u proučavanju informacija.[61] Sherin početni doprinos tom projektu nije se temeljio na socijalnoj epistemologiji već na terminu simbolički interakcionizam kao teoriji koja nudi temelje teoriji knjižničarstva. Disciplinarno područje bibliotekarstva kao izrazito dugotrajne humanističke profesije, intelektualno se institucionaliziralo drugom polovicom devetnaestog stoljeća.[62] Kasnih 1960-ih na britanskom i američkom području usvaja se koncept knjižnične i informacijske znanosti (LIS) uz mnoge popratne studije kao što su medijske ili arhivske studije te studije za komunikaciju, upravljanje informacijama ili za tehnologije učenja.

---

[59] Fallis, D. Social Epistemology and LIS : How to Clarify our Epistemic Objectives. Dostupno na : http://www.cais-acsi.ca/ojs/index.php/cais/article/view/87/222 (12.2.2019.).
[60] Butler, Pierce. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na : http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=10378 (19.1.2019.).
[61] Zandonade, T. Social Epistemology from Jesse Shera to Steve Fuller. // Library Trends, Vol. 52, No. 4 (2004). Dostupno na : https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/1705/Zandonade810832.pdf?sequence=2&isAllowed=y (19.1.2019.).
[62] Åström, F. The Social and Intellectual Development of Library and Information Science : doktorska disertacija. Sveučilište Umeå, 2006. Dostupno na : http://www.divaportal.org/smash/get/diva2:145144/FULLTEXT01 (12.2.2019.).

Jesse Shera naglašava da se tijekom čitave povijesti klasifikacije, način organizacije znanja dovodi u odnos sa socijalnom epistemologijom i sociologijom znanja. Ideje o socijalnoj epistemologiji pojavljuju se tijekom najproduktivnijeg razdoblja njegovog djelovanja. Usred sveopćeg terminološkog previranja, Shera konstantno podržava osnovne znanstvene spoznaje i profesionalne vrijednosti kao vodeće te zauzima snažnu poziciju u korist jedinstvenog korpusa knjižničarske znanosti, dokumentacije i informacijske znanosti.[63] Polovicom dvadesetog stoljeća u sklopu godišnje konferencije Sveučilišne knjižnice Chicago, Shera sa suradnicom Margaret Elizabeth Egan prezentira članak *„Prolegomena to Bibliographic Control"* kojim se postavlja začetak projekta socijalne epistemologije što se još snažnije ističe u radu *„Classification as the Basis of Bibliographic Organization"*.[64] Njegov prvi prošireni rad na temu socijalne epistemologije ponovno je napisan u suradnji s Margaret Egan, a odnosi se na temelje bibliografske teorije s naglaskom na grafičkoj komunikaciji unutar teorije znanja. Suradnja s Margaret Egan nastojala je identificirati jaz u disciplinskom krajoliku i popuniti tu prazninu novom disciplinom koju nazivaju "socijalnom epistemologijom". Novu disciplinu smještaju između sociologije, psihologije i tradicionalne epistemologije s jedne strane i ekonomije s druge strane. Sukladno pojavi ekonomskog okvira za proučavanje proizvodnje, distribucije i korištenja različitih vrsta materijalnih proizvoda, socijalna epistemologija također predstavlja specifičan teoretski okvir za proučavanje proizvodnje, distribucije i korištenja intelektualnih produkata.[65] Definirajući socijalnu epistemologiju, Jesse Shera jasno je izrazio da je to disciplina koja proučava znanje u društvu, a čiji fokus bi trebao biti na proizvodnji, tijeku, integraciji i potrošnji svih oblika komunikacije misli u cijelom društvenom tkivu.[66]

---

[63] Zandonade, T. Social Epistemology from Jesse Shera to Steve Fuller. // Library Trends, Vol. 52, No. 4 (2004). Dostupno na : https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/1705/Zandonade810832.pdf?sequence=2&isAllowed=y (19.1.2019.).
[64] Ibid.
[65] Furner, J. "A Brilliant Mind" : Margaret Egan and Social Epistemology. // Library Trends, Vol. 52, No. 4 (2004). Dostupno na : https://core.ac.uk/download/pdf/4812062.pdf (30.1.2019.).
[66] Ibid.

7.1. Razvoj socijalne epistemologije

Postupno konstruirajući koncept socijalne epistemologije, svako daljnje razmatranje doprinosilo je nove ideje, činjenično je potvrđena neopoziva veza između knjižnica, dokumentacije i organizacije znanja te su se konačno cirkuliranjem teme ispitali svi temelji projekta. Usprkos terminološkom usvajanju pojmova socijalna epistemologija i društvena spoznaja, neki konkretniji napredak nije postignut pa Jessy Shera konkretizira glavne smjernice za teoretsko opisivanje epistemoloških temelja knjižničarstva, bez stvaranja strogo filozofskog ili društveno-znanstvenog modela socijalne epistemologije.[67] Glavne ideje i prijedlozi su da se za izbjegavanje propadanja, društvo mora osigurati usvajanjem novih informacija i znanja koja se nužno vezuju uz jezik čije je porijeklo socijalnog ishodišta.[68] Nadalje, jezik je simboličko strukturiranje znanja u prenosiv oblik pa se u komunikacijskom sustavu ugrađuje u djelatnosti modernog društva. Uloga knjižničara u tom procesu odnosi se na proučavanja prirode znanja, odnosa i alata za intelektualno pristupanje znanju, a kako bi se to ostvarilo potrebno je uspostaviti novu epistemološku disciplinu.[69] Filozofske spekulacije o prirodi znanja, izvorima, metodama i granicama valjanosti sada se usmjeravaju na propitivanje akumulacije i prijenosa specifično znanstvenog znanje. Cjelokupni znanstveni razvoj tako se istovremeno potiče i limitira društvenim i kulturnim vrijednostima zajednice.[70] Nasuprot psihološkom promatranju intelektualnih procesa odnosno mentalnog ponašanja i znanstvene epistemologije, koja se uglavnom usmjerava na ograničenja ljudskog znanja (bilo fizička, biološka, psihološka ili zajednički uvjetovana okolinom odnosno ljudskom strukturom), potrebno je razviti sveobuhvatno znanje o intelektualnoj diferencijaciji i integraciji znanja unutar složene društvene organizacije.[71]

---

[67] Zandonade, T. Social Epistemology from Jesse Shera to Steve Fuller. // Library Trends, Vol. 52, No. 4 (2004). Dostupno na : https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/1705/Zandonade810832.pdf?sequence=2&isAllowed=y (19.1.2019.).

[68] Rios-Ortega, J. The concept of information in Library Science, Sociology and Cognitive Science. // INVESTIGACIÓN BIBLIOTECOLÓGICA, Vol. 28, No. 62, 2014. Dostupno na : http://www.scielo.org.mx/pdf/ib/v28n62/0187-358X-ib-28-62-00143-en.pdf (12.2.2019.).

[69] Fallis, D. Social Epistemology and LIS : How to Clarify our Epistemic Objectives. Dostupno na : http://www.cais-acsi.ca/ojs/index.php/cais/article/view/87/222 (12.2.2019.).

[70] Tuđman, M. Popperova epistemologija i informacijska znanost. // Politička misao, Vol. 24 (1987). No. 1. Str. 38-45.

[71] Ibid.

7.2. Socijalna epistemologija u knjižničnom okruženju

Tvrdnje, istraživanja i društveni status stručnjaka knjižnične i informacijske znanosti, utjelovljeni su na bazi znanja kojeg proučava epistemologija. Epistemološko propitivanje postavka i metoda tzv. LIS-a nastoji testirati pouzdanost tvrdnja o znanju i ukloniti moguće pogreške modela i teorija.[72] Epistemologija ili teorija znanja, proučava opći tretman prirode, podrijetla, opsega i granica ljudskog znanja, a ujedno sagledava različite metode i okolnosti pod kojima se ono stječe. Sherino viđenje socijalne epistemologije u uskoj je vezi s problemom knjižničarskog traženja intelektualnih temelja koji se sada lociraju u totalitetu procesa kojima društvo kolektivnim nastojanjima postiže znanje.[73] Tako je prema mišljenju Jessea Shere glavni fokus socijalne epistemologije da se proučava sveukupni proces produkcije, distribucije, integracije i konzumacije svih oblika komunikacijskih misli unutar institucije društva. Knjižnični alati temelje se na pretpostavci trajnog ili relativno trajnog odnosa među granama znanja, koje se sve više diferencira u otvorenom komunikacijskom procesu, sukladno promjeni funkcija i potreba pojedinaca i društva.[74] Kritizirajući navodnu zarobljenost moderne filozofije u objektivnoj znanosti, Jesse Shera kreira izričit prijedlog za svoj projekt discipline društvene tj. socijalne epistemologije u 1960-tim godinama. Prema njegovom prijedlogu, teoretski temelji knjižničarske profesije moraju predložiti rješenja nekoliko problema, a to su: problem spoznaje (kako čovjek zna), problem društvene spoznaje (način na koji društvo zna) i problematika prirode sociopsihološkog sustava pomoću kojega se osobno znanje pretvara u društveno znanje.[75] Konačan cilj discipline je postavljanje temelja za inteligentno društveno djelovanje i to tako da se omoguće sustavne bibliografske usluge, ponajprije analizom informacijskih potreba u pojedinim situacijama, organizacijom znanja na temelju sadržajnog interpretiranja dokumenata i konačno, bibliometrijskim pristupima i zakonima.[76]

---

[72] Dick, A. L. Why Epistemology matters? // Information Development, Vol. 29, No. 1, 2013. Dostupno na : https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0266666912471159 (12.2.2019.).
[73] Bawden, D. i Robinson, L. Introduction to Information Science. London : Facet Publishing, 2012. Str. 52.
[74] Fallis, D. Social Epistemology and LIS : How to Clarify our Epistemic Objectives. Dostupno na : http://www.cais-acsi.ca/ojs/index.php/cais/article/view/87/222 (12.2.2019.).
[75] Zandonade, T. Social Epistemology from Jesse Shera to Steve Fuller. // Library Trends, Vol. 52, No. 4 (2004). Dostupno na : https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/1705/Zandonade810832.pdf?sequence=2&isAllowed=y (19.1.2019.).
[76] Furner, J. "A Brilliant Mind" : Margaret Egan and Social Epistemology. // Library Trends, Vol. 52, No. 4 (2004). Dostupno na : https://core.ac.uk/download/pdf/4812062.pdf (30.1.2019.).

Zaključak

Društveno ponašanje prema proizvodnji, organizaciji, upravljanju i svakodnevnom korištenju znanja konstantno je u procesu promjene zbog sveprisutnije informacijske tehnologije i elektroničke dostupnosti svih informacija širokoj javnosti. Premisa pružanja informacija mora se potkrijepiti novim pragmatičnim načelima. Novi način interpretiranja ponudila je socijalna epistemologija kojom se posebice nastoje utvrditi temelji znanja uz naglasak na važnom aspektu društvene spoznaje i socijalnog utjecaja u otkrivanju tih znanja.[77] Sukladno s iskustvom suvremenog svijeta, znanstveno-tehnološkom industrijom, komunikacijskim mrežama te sveopćom polarizacijom moći i resursa, važno je istaknuti potrebu za promišljanjem i raspravljanjem o uvjetovanosti svih ljudski ideja i djelatnosti, kako ih ne bismo smatrali nametnutom stvarnošću nego kao ono što i uistinu jesu - ljudske kontingentne tvorbe.[78]

[77] Zandonade, T. Social Epistemology from Jesse Shera to Steve Fuller. // Library Trends, Vol. 52, No. 4 (2004). Dostupno na : https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/1705/Zandonade810832.pdf?sequence=2&isAllowed=y (19.1.2019.).

[78] Stipančić, A. L. Sociologija znanja, socijalna epistemologija i pozicija Richarda Rortyja : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2006.

Literatura

1. Artigas, M. The Ethica Roots of Karl Popper's Epistemology. // Acta Philosophica, Vol 7 (1998). Dostupno na : http://www.actaphilosophica.it/sites/default/files/pdf/artigas-19982.pdf (22.1.2019.).
2. Åström, F. The Social and Intellectual Development of Library and Information Science : doktorska disertacija. Sveučilište Umeå, 2006. Dostupno na : http://www.divaportal.org/smash/get/diva2:145144/FULLTEXT01 (12.2.2019.).
3. Bawden, D. i Robinson, L. Introduction to Information Science. London : Facet Publishing, 2012.
4. Butler, Pierce. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na : http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=10378 (19.1.2019.).
5. Cibangu, S. K. Karl Popper and Social Sciences. // Social Sciences and Cultural Studies – Issues of Language, Public Opinion, Education and Welfare. Dostupno na : http://cdn.intechopen.com/pdfs/39080/InTech-Karl_popper_and_the_social_sciences.pdf (22.1.2019.).
6. Čaljkušić, M. Temelji informacijske znanosti : pogled na hrvatski kontekst : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2017.
7. Dick, A. L. Why Epistemology matters? // Information Development, Vol. 29, No. 1, 2013. Dostupno na : https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0266666912471159 (12.2.2019.).
8. Estabrook, L. Sociology and Library Research. // Library Trends, 1984. Dostupno na : https://core.ac.uk/download/pdf/4816680.pdf (12.2.2019.).
9. Fallis, D. Introduction : Social Epistemology and Information Science. // Social Epistemology, 2002, Vol. 16. No. 1-4.
10. Fallis, D. Social Epistemology and LIS : How to Clarify our Epistemic Objectives. Dostupno na : http://www.cais-acsi.ca/ojs/index.php/cais/article/view/87/222 (12.2.2019.).
11. Ferlindeš J. Teorijsko utemeljenje knjižničarstva i informacijske znanosti u filozofiji informacije Luciana Floridija : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2017.

12. Floridi, L. On defining Library and Information Science as applied Philosophy of Information. Social Epistemology, Vol. 16, No 1., 2002, Str. 37-49. Dostupno na : https://pdfs.semanticscholar.org/5476/505f9d21f99e1c5618f8e685df62d665d34e.pdf (12.2.2019.).
13. Fuller, S. Social Epistemology. Indiana University Press, 1988. Dostupno na : https://www.collier.sts.vt.edu/5424/pdfs/social-epistemology.pdf (18.1.2019.).
14. Furner, J. "A Brilliant Mind" : Margaret Egan and Social Epistemology. // Library Trends, Vol. 52, No. 4 (2004). Dostupno na : https://core.ac.uk/download/pdf/4812062.pdf (30.1.2019.).
15. Kuhn, Thomas. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na : http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=55702 (19.1.2019.).
16. Muškardin, L. Znanost u socijalnoj epistemologiji : završni rad. Rijeka : Filozofski fakultet, 2017.
17. Popper, Karl Raimund. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na : http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34458 (22.1.2019.).
18. Pressley, L. Social Epistemology in Library and Information Science. 2006. Dostupno na : http://www.laurenpressley.com/papers/selis.pdf (18.1.2019.).
19. Prijić-Samaržija S, Bojanić P. Social Epistemology Between Revisionism and Expansionism : On the Use of "Continental" Philosophy and Nenad Miščević's "Disappointment". // European Journal of Analytic Philosophy. Vol. 10, No. 2 (2014). Dostupno na : https://hrcak.srce.hr/165994 (30.1.2019.).
20. Rios-Ortega, J. The concept of information in Library Science, Sociology and Cognitive Science. // INVESTIGACIÓN BIBLIOTECOLÓGICA, Vol. 28, No. 62, 2014. Dostupno na : http://www.scielo.org.mx/pdf/ib/v28n62/0187-358X-ib-28-62-00143-en.pdf (12.2.2019.).
21. Schmitt, F. Socijalna epistemologija. U : Greco, J. i Sosa, E. ur. *Epistemologija: vodič u teorije znanja*. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2004. Str. 437.
22. Şerbani, H.A. Elements of social epistemology at Thomas Kuhn and Steve Fuller. // NOEMA, Vol.15, 2015. Dostupno na : http://noema.crifst.ro/ARHIVA/2015_2_07.pdf (31.1.2019.).

23. Shera, Jesse Hauk. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na : http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=55702 (19.1.2019.).
24. Social Epistemology : Essential Readings. / Urednici Goldman, A. I. i Whitcomb, D. Oxford University Press, 2011. Dostupno na : https://academiaanalitica.files.wordpress.com/2016/10/edited_by_alvin_goldman_and_dennis_whitcomb-social_epistemology__essential_readings__-oxford_university_press2011.pdf (12.2.2019.).
25. Stipančić, A. L. Sociologija znanja, socijalna epistemologija i pozicija Richarda Rortyja : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2006.
26. Tuđman, M. Popperova epistemologija i informacijska znanost. // Politička misao, Vol. 24 (1987). No. 1. Str. 38-45.
27. Tuđman, M. Prikazalište znanja. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2003.
28. Van Der Veer Martens, B. An Illustrated Introduction to the Infosphere. *Library Trends*, 2015. 63 (3), str. 217-361.
29. Zandonade, T. Social Epistemology from Jesse Shera to Steve Fuller. // Library Trends, Vol. 52, No. 4 (2004). Dostupno na : https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/1705/Zandonade810832.pdf?sequence=2&isAllowed=y (19.1.2019.).

Socijalna epistemologija i informacijska znanost

Sažetak

Završni rad opisuje pojavu nove discipline pod nazivom "socijalna epistemologija". Nakon početne terminološke i teoretske konstrukcije paradigme, brojni filozofi ponudili su svoja vlastita viđenja na temu sveopće filozofije znanja i ljudskog kreiranja te interpretacije tog istog znanja. Ovaj rad ukratko predstavlja filozofska razmišljanja američkog filozofa i fizičara Thomasa Kuhna, austrijsko-britanskog profesora i filozofa Karla Poppera te većinskim dijelom teorijske postavke značajnog američkog teoretičara knjižničarstva, Jessea Shere. Ponajveći dio rada nastoji naglasiti sponu između socijalne epistemologije i informacijske znanosti sa specifičnim naglaskom na poveznicu između socijalne epistemologije i knjižničarstva.

Ključne riječi: socijalna epistemologija, informacijska znanost, Jesse Shera, Thomas Kuhn, Karl Popper, LIS

Social Epistemology and Information Science

Summary

This final paper describes the emergence of a new discipline called "Social Epistemology". After the initial terminological and theoretical construction of the paradigm, numerous philosophers offered their own views on the subject of the general philosophy of knowledge and human creation and interpretation of the same knowledge. This work briefly represents the philosophical thinking of the American philosopher and physicist Thomas Kuhn, the Austrian-British professor and philosopher Karl Popper, and most of the paper is concerned with theoretical setting of a significant US theoretician of librarianship, Jesse Shera. Most of the work seeks to emphasize the link between social epistemology and librarianship.

Key words: Social Epistemology, Information Science, Jesse Shera, Thomas Kuhn, Karl Popper, LIS